کۆماری عێراق
هەرێمی کوردستان
سەرۆک

بڕیار
ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٢٢

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (دەیەم) لە یاسای سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەمووارکراو و پاڵپشت بە یاساکاریی پەرلەمانی کوردستان کە لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١)ی رۆژی ٢٠٢٢/٣/١ کردوویەتی، بڕیارماندا بە دەرکردنی:

یاسای ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٢
یاسای چەک لە هەرێمی کوردستان - عێراق

ماددەی (١):

بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە، زاراوە و دەستەواژەکانی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

سێیەم: وەزارەت: وەزارەتی ناوخۆی هەرێم.

چوارەم: وەزیر: وەزیری ناوخۆی هەرێم.

پێنجەم: چەکی ئاگرین: دەمانچە و تفەنگی ئالی رێژنەکار، کە قەبارەی فیشەکی لە (٧,٦٢ × ٣٩) ملم زیاتر نەبێت، و بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە مولەتی پێدرابێت دەگرێتەوە، جگە لەو دەمانچانەی لە یاریە وەرزشیەکاندا بەکاردەهێنرێن و دەنگێک بۆ دەستپێکردنی یارییەکە دروستدەکەن.

شەشەم :چەکی جەنگی: چەکی بەکارهێنراو لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگە و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، جگە لە وانەی لە بڕگەی (پێنجەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون، دەگرێتەوە.

حەوتەم: تفاق (عتاد): گولە و فیشەکی بەکارهاتوو لە چەکی ئاگرین و هەر پارچەیەک لە پارچەکانی، دەگرێتەوە.

هەشتەم: تفاقی جەنگی: زەخیرەی بەکارهاتوو لە چەکی جەنگی و هەرپارچەیەک لە پارچەکانی، دەگرێتەوە.

نۆیەم: چەکی هێمایی: ئەو چەکەی بەبێ تفاق، بۆ جوانی، یادگاری یان وەک سیمبول هەڵدەگیرێت، لە نێویاندا چەکی وەقفکراو یان ئەوانەی لە شوێنە پیرۆزەکان و مۆزەخانە گشتییەکان یان تایبەتەکاندا، هەڵدەگیرێن.

دەیەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان: وەزیر، یان هەر کەسێک کە بۆ پێدانی ئەو مۆڵەتانەی لەم یاسایەدا هاتوون، ڕایدەسپێرێت.

یازدەیەم: مۆڵەت: ئەو ڕێگەپێدانەی کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەدرێت.

ماددەی (٢):

یەکەم: هاوردەکردن یان هەناردەکرن، دەستداریی، ژێردەستبوون، هەڵگرتن، دروستکردن، چاککردنەوە، گواستنەوە، ڕادەستکردن، وەرگرتن یان بازرگانی پێوەکردنی چەکی جەنگی، تفاق یان پارچەکانی، تەنها بە ڕێگەپێدانی هەردوو وەزارەتی ناوخۆ و پێشمەرگە، بۆ پێداویستی دەزگاکانیان، دەبێت.

دووەم: هاوردەکردن، دەستداریی، ژێردەستبوون، هەڵگرتن، دروستکردن، چاککردنەوە، فرۆشتن، گواستنەوە، ڕادەستکردن، وەرگرتنی یان بازرگانی پێوەکردنی چەکی بێدەنگ، تفاق یان پارچەکانی، قەدەغەیە.

ماددەی (٣):

یەکەم: دەستداریی، هەڵگرتن، فرۆشتن، دەستاودەست پێکردن یان چاککردنەوەی چەکی ئاگرین تەنها بە مۆڵەت دەبێت.

دووەم:

١- کردنەوەی شوێنی تایبەت بە کڕین و فرۆشتن یان چاککردنەوەی چەکی ئاگرین و پارچە و تفاقیان، ئەوانەی مولکی هاووڵاتیانن و لە ناوخۆدا هەن، تەنها بە مۆڵەت دەبێت.

٢- مۆڵەتدار و بە دەستداریی یان هەڵگرتنی چەکی ئاگرین، مافی هەیە چەکە مۆڵەتپێدراوەکەی لەو شوێنەی کە لە خاڵی (١)ی ئەم بڕگەیەدا هاتووە بۆ فرۆشتن بخاتەڕوو.

ماددەی (٤):

یەکەم: جۆرەکانی مۆڵەت:

١- مۆڵەتی دەستداریی چەکی ئاگرین و تفاقی.

٢- مۆڵەتی هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقی.

٣- مۆڵەتی چاککردنەوەی چەکی ئاگرین.

٤- مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەکی ئاگرین و تفاقی.

دووەم: ئەو مۆڵەتانەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون:

١- تەنها ئەو کەسەی کە بەناویەوە دەرچووە بەکاریدەهێنێت.

٢- بۆماوەی (١) یەک ساڵ بەرکاردەبێت، جگە لە مۆڵەتی هاتوو لە خاڵی (١) لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە کە بۆ ماوەی (٢) دوو ساڵە.

٣- بۆ ڕەسمی هاتوو لە خشتەی هاووپێچی ئەم یاسایەدا، ملکەچ دەبن.

سێیەم: مۆڵەتەکانی هاتوو لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە و ڕێکارەکانی پێدانیان بە ڕێنماییەک ڕێکدەخرێن کە لەلایەن وەزیرەوە دەردەچێت.

ماددەی (٥):

یەکەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان، مۆڵەتی دەستداریی یان هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقی دەدات، لە دوای هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە لەکەسی داواکاردا:

١- عێراقی بێت و دانیشتووی هەرێم بێت.

٢- تەمەنی لە (٢١) بیست و یەک ساڵ کەمتر نەبێت.

٣- ڕەوشت چاک و ناوبانگ و ڕەفتار باش بێت.

٤- بە جینایەتێکی ناسیاسی یان کەتنێکی ئابڕوبەر حوکم نەدرابێت.

٥- لە ڕووی جەستەیی و عەقڵی و دەروونیەوە شیاوی دەستداریی و هەڵگرتنی چەک بێت، ئەمەش بە ڕاپۆرتێک لەلایەن لیژنەیەکی پزیشکی فەرمییەوە پشتڕاستکرابێتەوە.

٦- لە ڕووی تەکنیکیەوە بۆ هەڵگرتنی چەکی ئاگرین شیاوبێت، بەپێی تاقیکردنەوەیەک کە دەسەڵاتی مۆڵەتدان دیاریدەکات .

٧- چەکەکەی بەشێوەیەکی ڕەوا دەستخستبێت و پاساوێکی ڕەوای بۆ دەستداریی و هەڵگرتنی چەک هەبێت.

دووەم: داواکاری نوێکردنەوەی مۆڵەت لە ماوەی (٣٠)سی ڕۆژ بەر لە ڕێکەوتی بەسەرچوونی، پێشکەش بە دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەکرێت.

سێیەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتوانێت هەردوو مۆڵەتی دەستداریی و هەڵگرتنی دەمانچە و تفەنگ بداتە یەک کەس.

چوارەم: وەزیر جۆر و بڕی تفاقی ڕێگەپێدراو بە ڕێنماییەک دیاریدەکات.

ماددەی (٦):

یەکەم: مۆڵەتی چەکی ئاگرین لەم بارانەی خوارەوەدا بە هەڵوەشاوە دادەندرێت:

١- مردنی خاوەن مۆڵەت.

٢- لەدەستدانی یەکێک لەو مەرجانەی کە لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتوون.

٣- دەرچوونی بڕیارێک لە دادگای تایبەتمەند بە دەست بەسەرداگرتنی چەکە ئاگرینەکە.

٤- دەرچوونی چەکە ئاگرینەکە وتفاقەکەی لە دەستداریی کەسی مۆڵەتدراو بۆ کەسێکی دیکەی مۆڵەتدراو.

دووەم:

١- پێویستە لەسەر کەسی مۆڵەتدراو، لە حاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتەکەیدا، چەکەکەی ڕادەستی نزیکترین بنکەی پۆلیس لە شوێنی نیشتەجێبوونی بکات، بەرامبەر وەرگرتنی پسوولەیەکی فەرمی.

٢- ئەو کەسەی مولەتەکەی هەڵدەوشێتەوە، دەتوانێت لە ماوەی (١٨٠) سەد و هەشتا ڕۆژدا، ڕەفتار بەچەک و تفاقەکەی بکات، بە فرۆشتن بێت یان بە هەر ڕەفتارێکی دیکەی یاسایی.

٣- لە دوای کۆتایی هاتنی ئەو ماوەیەی کە لە خاڵی (٢)ی ئەم بڕگەیەدا هاتووە، دەسەڵاتی مۆڵەتدان مافی هەیە چەک و تفاقەکە بۆ بەرژەوەندی دەستدارەکەی بەپێی حوکمەکانی یاسا بفرۆشێت، وبڕی بەرامبەرەکەی ڕادەست بکاتەوە.

سێیەم: لە دوای مردنی مۆڵەتدراو ئەوا:

١- پێویستە میراتگرانی یان ئەوانەی شوێنی دەگرنەوە، مۆڵەتەکە بە مەبەستی ئاماژە لەسەرکردن لەسەری ڕادەستی دەسەڵاتی مۆڵەتدان بکەن، و ئەو ڕێکارانەی لە هەردوو خاڵی (١ ، ٢)ی بڕگەی (دووەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون، جێبەجێ بکەن.

٢- دەسەڵاتی مۆڵەتدان لە باری فرۆشتنی چەکەکەدا، بڕی بەرامبەرەکەی بۆ دادگای تایبەتمەند دەنێرێت، بە مەبەستی پاکتاوکردن و دابەشکردنی لەسەر کەسانی شایستە.

ماددەی (٧):

یەکەم: ئەم کەسانەی لای خوارەوە لە مۆڵەتی دەستداریی و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین و تفاقەکەی بەدەردەکرێن:

١- سەرۆکی هەرێم وجێگرەکانی.

٢- سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێر و ئەندامانی پەرلەمان.

٣- سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان و ئەوانەی لەپلەی ئەواندان.

٤- سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەریی و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی و لێکوڵەرە دادوەرییەکان.

٥- ئەندامانی هەردوو نێردەی دیبلۆماسی و قونسوڵگەریی، ئەوانەی کە لە عێراق و هەرێم کاردەکەن، بەپێی ڕێسای مامەڵەی هاوشێوە.

٦- فەرمانبەرانی پلە تایبەت و سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان.

دووەم: ئەوانەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون مافی دەستداریی و هەڵگرتنی چەکیان لە دوای خانەنشینکردنیان دەمێنێت، بەو مەرجەی بەڵگەنامەیەکی بێ بەرامبەریان بۆ ڕێکبخرێت هەتا لە ژیاندا ماون.

ماددەی (٨):

یەکەم: ئەفسەر و کارمەندی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، و ئەفسەر و پێشمەرگە لە وەزارەتی پێشمەرگە، لە کاتی ئەرک و فەرماندا، دەتوانن چەکی ئاگرین و تفاق دەستدار بکەن یان هەڵبگرن.

دووەم: پێویستە کارمەندی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و پێشمەرگە، لە دوای کۆتایی هاتنی ئەرکەکانیان، چەکەکانیان ڕادەستی شوێنی هەڵگرتنیان (جبەخانە) بکەن.

ماددەی (٩):

یەکەم: ئەگەر مۆڵەتدراو بە دەستداریی و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین، هەواڵی بزربوون یان لەناوچوونی مۆڵەتەکەی یان بزربوونی ئەو چەکەی مۆڵەتەکەی پێدراوە، بدات، ئەوا پێویستە دەسەڵاتی مۆڵەتدان داوا لە پۆلیس بکات لەم بارەیەوە لێکۆڵینەوە ئەنجام بدات.

دووەم: ئەگەر بزربوون یان لە ناوچوونی مۆڵەت سەلمێندرا، ئەوا مۆڵەتێکی نوێ دەدرێتە خاوەنەکەی وەک جێگرەوەی بزربووەکە، و هەمان ژمارەی مۆڵەتی پێشووی لەسەر دەبێت، و هەمان ئەو زانیارییانەی تیایدا هاتبوون لە خۆ دەگرێت، بەرامبەر بە ڕەسمێک کە دووهێندەی ڕەسمی پێدانی مۆڵەت بێت.

سێیەم: ئەگەر بزربوون یان لە ناوچوونی چەکی ئاگرین سەلمێندرا، ئەوا پێویستە دەستدارەکەی مۆڵەتەکە ڕادەستی دەسەڵاتی مۆڵەتدان بکاتەوە بۆ هەڵوەشاندنەوەی، و لە دوای تێپەڕبوونی (١) یەک ساڵ بەسەر ڕێکەوتی بزربوون یان لەناوچوونەکە، سەرلەنوێ مۆڵەتی چەکی پێدەدرێتەوە.

چوارەم: ئەگەر دەرکەوت هەواڵدان بە بزربوون یان لە ناو چوونی مۆڵەت یان بزربوونی چەک ڕاست نییە، ئەوا پێویستە دەسەڵاتی مۆڵەتدان، مولەتدراو ڕەوانەی دادوەری لێکۆڵینەوە بکات بۆ گرتنەبەری ڕێکاری یاسایی، و پێویستە دادگاش لەکاتی حوکمدان بە تاوانبارکردنی هەواڵدەر دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئاگاداربکاتەوە و لەم بارەشدا مۆڵەتەکە بە هەڵوەشاوە دادەندرێت.

ماددەی (١٠):

وەزیر دەتوانێت بە بڕیارێك لە هەر بارێکی پێویستدا، مۆڵەتەکانی دەستداریی و هەڵگرتنی چەکی ئاگرین لە هەرێم یان لە بەشێکی ڕابگرێت، بۆ ئەو ماوەیەی کە لە بڕیارەکەدا دیاریدەکرێت.

ماددەی (١١):

بەدەر لە حوکمی خاڵی (١)ی بڕگەی (یەکەم) لە مادده (٥)ی ئەم یاسایە، وەزیر دەتوانێت مۆڵەتی دەستداریی و هەڵگرتنی چەک، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بداتە کەسی بیانی.

ماددەی (١٢):

یەکەم: هەرکەسێک لە ماوەی (٦٠) شەست ڕۆژ لە دوای بەرکاربوونی ئەم یاسایە، هەواڵبدات لەسەر دەستداریی چەکێکی بێ مۆڵەت، لە سزا دەبوردرێت، و دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتوانێت بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە مۆڵەتی پێبدات.

دووەم: لە حاڵەتی ڕەزامەندینەدان بە پێدانی مۆڵەت، ئەوا چەکەکە بۆ بەرژەوەندی دەستدارەکەی بەزیاد کردنی ئاشکرا لەلایەن دەسەڵاتی مۆڵەتدانەوە دەفرۆشرێت.

ماددەی (١٣):

یەکەم: هەر کەسێک قاچاغچییەتی بە چەکی ئاگرین، تفاق یان پارچەکانی بکات، دروستی بکات یان بەبێ مۆڵەت بازرگانی پێوە بکات، ئەوا بە زیندانیکردن بۆ ماوەیەک کە لە (١٠) دە ساڵ زیاتر نەبێت، سزا دەدرێت.

دووەم: هەر کەسێک قاچاغچییەتی بە چەکی جەنگی، تفاق یان پارچەکانی بکات، یان دروستی بکات یان بازرگانی پێوە بکات ئەوا بە زیندانیکردن بۆ ماوەیەک کە لە (١٠) دە ساڵ کەمتر نەبێت سزا دەدرێت.

سێیەم: لە حاڵەتەکانی هاتوو لە بڕگەی (یەکەم) و (دووەم)ی ئەم ماددەیەدا، ئەگەر تاوانەکە بە مەبەستی ئەنجامدانی کارێکی تیرۆرستی ئەنجامدرابێت، سزاکە دەبێتە زیندانیکردنی هەتاهەتایی یان لەسێدارەدان.

چوارەم:

١- هەر کەسێک تاوانی کوشتن بە چەکێکی بێدەنگ ئەنجامبدات، ئەوا بە لە سێدارەدان سزادەدرێت.

٢- هەر کەسێک یەکێک لەو کردەوانەی لە بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٢)ی ئەم یاسایەدا هاتوون ئەنجامبدات، ئەوا بە زیندانی هەتاهەتایی سزادەدرێت.

ماددەی (١٤):

یەکەم: دادگا حوکم بەو سزایانەی لە ماددەی (١٣)ی ئەم یاسایەدا هاتوون دەدات، سەرباری ئەو پێبژاردنانەی فەرمانگە گومرگییەکان بەپێی یاسای گومرگی بەرکار لە هەرێم دەیسەپێنن.

دووەم: ئەگەر دادگا حوکم بدات، بە سزایەک لەو سزایانەی کە لە هەردوو ماددەی (١٣) و (١٥)ی ئەم یاسایەدا هاتوون، ئەوا پێویستە لە هەمان کاتدا حوکم بە دەست بەسەرداگرتنی چەکەکە و مۆڵەتەکەی و تفاقەکەی و هەر هۆکارێکی گواستنەوە کە لە ئەنجامدانی تاوانەکەدا بەکارهێنراوە بدات، لەگەڵ ڕەچاوکردنی حاڵەتی خاوەن هۆکاری گواستنەوەی نیازپاک، جگە لەو دۆسیە گومرگییانەی کە فەرمانگەکانی گومرگ تایبەتمەندن بەسەپاندنی سزای دەستبەسەرداگرتن تێیاندا.

سێیەم:

١- ئەگەر دەسەڵاتی گومرگیی تایبەتمەند بڕیاریدا بە دەستبەسەرداگرتنی چەکی جەنگی قاچاغ، تفاق یان پارچەکانی یان تفەنگی ئاسایی قاچاغ، تفاق یان پارچەکانی، و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت، ئەوا چەکی سووک دەبێتە موڵکی وەزارەت، و چەکی مامناوەند و قورس دەبێتە موڵکی وەزارەتی پێشمەرگە، لەگەڵ پێدانی پاداشت بەو هەواڵدەرانەی بەشداربوون لە ئاشکراکردنی تاوانەکە بەپێی یاسا.

٢- ئەگەر دادگای تایبەتمەند بڕیاریدا بەدەست بەسەرداگرتنی چەکی جەنگی بەقاچاغ نەبردراو، تفاق یان پارچەکانی، و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت، ئەوا ئەو چەکانەی باسکراون، و تفاق و پارچەکانیان دەبنە موڵکی وەزارەتی پێشمەرگە.

٣- ئەگەر دادگای تایبەتمەند بڕیاریدا بەدەست بەسەرداگرتنی چەکی ئاگرینی بەقاچاغ نەبردراو، تفاق یان پارچەکانی، و بڕیارەکە پلەی بنبڕی وەرگرت، ئەوا دەبنە موڵکی وەزارەت.

چوارەم:

١- لە کاتی دۆزینەوەی چەکی جەنگی، تفاق و پارچەکانی و تفەنگی ئاسایی قاچاغ و دەمانچەی قاچاغ و تفاق و پارچەکانیان، بە نزیکترین لایەنی سەربازی دەسپێردرێن، و لایەنی سەربازیش هەرکات پێویستی بوو ئەم چەکانە دەهێنێتە بەردەم لایەنی تایبەتمەند بۆ تێڕوانین لە دۆسیەکە.

٢- لەکاتی دۆزینەوەی چەکی ئاگرینی بە قاچاغ نەبردراو، تفاق و پارچەکانی، ئەوا بەنزیکترین بنکەی پۆلیس، لەو ناوچەیەی کە چەکەکانی تێدا دۆزرانەتەوە، دەسپێردرێن، بەو مەرجەی بنکەی پۆلیس هەرکات پێوست بوو ئەم چەکانە بهێنێتە بەردەم دادگا یان دەسەڵاتی گومرگی تایبەتمەند بە تیرڕوانین لە دۆسیەکە.

ماددەی (١٥):

یەکەم: هەرکەسێک بەبێ مۆڵەتی دەسەڵاتی مۆڵەتدان، دەستداریی چەکێکی ئاگرین یان تفاقی بکات، هەڵیبگرێت، بیفرۆشێت، چاکیبکاتەوە یان دەستاودەستی پێوە بکات، ئەوا بەبەندکردن بۆ ماوەیەک کە لە (١) یەک ساڵ کەمترنەبێت و لە (٣) سێ ساڵ زیاتر نەبێت، و بە پێژاردنێک کە لە (٢,٠٠٠,٠٠٠) دوو ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (٥,٠٠٠,٠٠٠) پێنج ملیۆن دینار زیاترنەبێت، سزا دەدرێت.

دووەم: هەرکەسێک مۆڵەتدراو بێت بە هەڵگرتنی چەکی ئاگرین، و لە کاتی بەشداریکردنی لە خۆپیشاندان یان گردبوونەوە هەڵیبگرێت، ئەوا بە بەندکردن بۆ ماوەیەک لە (٣) سێ ساڵ کەمتر نەبێت و بەپێژاردنێک لە (٥,٠٠٠,٠٠٠) پێنج ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (١٠,٠٠٠,٠٠٠) دە ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، سزا دەدرێت، و سزایەکە دەبێتە زیندانیکردن بۆ ماوەیەک کە لە (٧) حەوت ساڵ زیاتر نەبێت ئەگەر چەکەکەی بەبێ مۆڵەت هەڵگرتبێت.

ماددەی (١٦):

یەکەم:

١- ئەگەر مۆڵەتدراو داواکاریی نوێکردنەوەی مۆڵەتی دەستداریی یان هەڵگرتنی چەکەکە، لەو ماوەیەی کە لە بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتووە، بەبێ بوونی پاساوێکی ڕەوا، پێشکەش نەکات، بە پێبژاردنێک بە بڕی (٣٠٠,٠٠٠) سێ سەد هەزار دینار سزادەدرێت.

٢- ئەگەر ماوەی هاتوو لە بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٥) ی ئەم یاسایە کۆتایی هات، و مۆڵەتپێدراو داواکاریی نوێکردنەوەی مۆڵەتی بەبێ بوونی پاساوێکی ڕەوا پێشکەش نەکرد، سەرباری لێوەرگرتنەوەی مۆڵەتەکەی، جارێکی تر مۆڵەتی پێنادرێتەوە.

دووەم:

١- ئەگەر مۆڵەتدراو بە چاککردنەوەی چەکی ئاگرین، لەو ماوەیەی کە لە بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتووە، داواکاریی نوێکردنەوەی مۆڵەتەکەی پێشکەشی دەسەڵاتی مۆڵەتدان نەکات، بە پێبژاردنێک بەبڕی (٧٥٠,٠٠٠) حەوت سەد و پەنجا هەزار دینار سزا دەدرێت.

٢- لە حاڵەتی پێشکەش نەکردنی داواکاری نوێکردنەوەی مۆڵەت تا ئەو کاتەی ماوەکەی بەسەردەچێت، ئەوا شوێنکارەکەی دادەخرێت، و ڕێگەی پێنادرێت بۆ ماوەی (٣) سێ مانگ کاربکات، و ئەگەر لەو ماوەیەدا لە سەرپێیچەکەی بەردەوام بێت، ئەوا بەشێوەی هەمیشەیی شوێنی کارەکەی دادەخرێت و مۆڵەتەکەشی بە هەڵوەشاوە دادەندرێت.

سێیەم:

١- ئەگەر موڵەتدراو بە کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەک، لەو ماوەیەی کە لە بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا هاتووە، داواکاریی نوێکردنەوەی موڵەتەکەی پێشکەشی دەسەڵاتی مۆڵەتدان نەکات، بە پێبژاردنێک بەبڕی (١,٠٠٠,٠٠٠) یەک ملیۆن دینار سزا دەدرێت.

٢- لەحاڵەتی پێشکەش نەکردنی داواکاریی نوێکردنەوەی مۆڵەت تا ئەو کاتەی ماوەکەی بەسەردەچێت، ئەوا شوێنکارەکە دادەخرێت، و ڕێگەی پێنادرێت بۆ ماوەی (٣) سێ مانگ کار بکات، و ئەگەر لەم ماوەیەدا لە سەرپێچیەکەی بەردەوام بێت، ئەوا بەشێوەی هەمیشەیی شوێنی کارەکەی دادەخرێت و مۆڵەتەکەشی بە هەڵوەشاوە دادەندرێت، و ئەو چەکانەی لە شوێنی کارەکەدان و موڵکی خاوەن مۆڵەتن دەستیان بەسەردا دەگیرێت، و ئەو چەکانەشی موڵکی کەسانی دیکەن، ئەگەر مۆڵەتدراوبن ڕادەستی خاوەنەکانیان دەکرێنەوە، بە پێچەوانەوە، بە زیادکردنی ئاشکرا لەلایەن دەسەڵاتی مۆڵەتدانەوە دەفرۆشرێن.

ماددەی (١٧):

هەرکەسێک جگە لە حوکمی ماددەکانی (١٣) و (١٥) و (١٦)، سەرپێچی حوکمەکانی دیکەی ئەم یاسایە بکات، ئەوا بە بەندکردن و بە پێبژاردنێک لە (٢٥٠,٠٠٠) دوو سەد و پەنجا هەزار دینار کەمتر نەبێت و لە (٥٠٠,٠٠٠) پێنج سەد هەزار دینار زیاتر نەبێت یان بەیەکێک لەم دوو سزایانە، سزا دەدرێت.

ماددەی (١٨):

یەکەم: لە ماوەی (١) یەك ساڵ لە ڕێکەوتی بەرکاربوونی ئەم یاسایەوە، بەرامبەر قەرەبوویەک کە ئەنجوومەنی وەزیران دیاریدەکات، سەرجەم جۆرەکانی ئەو چەکە جەنگیانەی کە لە دەستی کەس و لایەنەکاندان، لێیاندەسەندرێتەوە و دەبنە موڵکی وەزارەتی پێشمەرگە.

دووەم: پێویستە لەسەر هاووڵاتیان، ئەو چەکانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە، لەلای نزیکترین بنکەی پۆلیس یان لایەنی دیکەی تەرخانکراو تۆماربکەن، بە مەبەستی جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

سێیەم: وەزیر ڕێنمایی لێسەندنەوەی چەکە جەنگییەکان و تۆمارکردنی چەکە ئاگرینەکان لە ماوەی (٣٠) سی ڕۆژ لە ڕێکەوتی بەرکاربوونی ئەم یاسایە دەردەکات.

چوارەم: دەسەڵاتی مۆڵەتدان دەتوانێت مۆڵەتی دەستداریی یان هەڵگرتنی ئەو چەکانەی بەپێی بڕگەی (دووەم)ی ئەم ماددەیە تۆمارکراون، بدات، لە کاتی هاتنەدی ئەو مەرج و ڕێکسازییانەی لەم یاسایەدا هاتوون، بەپێچەوانەوە، دەکرێت دەسەڵاتی مۆڵەتدان ئەو چەکە ئاگرینە تۆمارکراوانەی کە مۆڵەتیان پێنادرێت بۆ بەرژەوەندی خاوەنەکانیان بفرۆشێت.

ماددەی (١٩):

وەزیـر ڕێنمـایی تـایبەت بە دەسـتداریی و هەڵگرتنـی چەکـی برینـدارکار و چەکـی ڕووشـێنەر، گواسـتنەوەیان، دروسـتکردنیان، چاککردنەوەیـان، هاوردەکردنیـان یـان بازرگـانی پێوەکردنیـان، دەردەکات.

ماددەی (٢٠):

یەکەم: تۆمـارکردن و دەسـتداریی چەکـی هێمـایی بەپێـی ڕێپێـدانێک دەبێـت کە لەلایەن وەزیـرەوە دەدرێت تەنها بۆ یەک جار.

دووەم: ڕێکارەکانی پێدانی ئەو ڕێپێدانە بە ڕێنماییەک ڕێکدەخرێت کە وەزیر دەریدەکات.

سێیەم: هەر کەسـێک ڕێپێـدانی چەکـی هێمـایی بەپێـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە وەربگرێـت، و بـۆ مەبەستێکی جیاواز لە مەبەستەکانی هـاتوو لەم یاسایەدا بەکاریبهێنێـت، چەکەکەی خەسـڵەتی هێمایی لە دەستدەدات.

ماددەی (٢١):

ئەو بـڕە پـارانەی لەو ڕەسـم و پێبژاردنـانەی لەم یاسـایەدا هـاتوون دەسـتدەکەون وەک داهاتێـک بـۆ گەنجیـنەی هەرێـم تۆمـار دەکـرێن، بەو مەرجەی ڕێـژەی (٣٠%) لەسـەدا سـی بـۆ وەزارەت تەرخـان بکرێت، بۆ مەبەستی پەرەپێدانی دامەزراوەکانی وەزارەت.

ماددەی (٢٢):

یاسـای چەک ژمـارە (١٦)ی سـاڵی ١٩٩٣ هەڵدەوشـێندرێتەوە، و ئەو ڕێنماییـانەی بەپێـی ئەو یاسـایە دەرچوون بەرکار دەمێننەوە ئەگەر ناکۆک نەبن لەگەڵ حوکمەکـانی ئەم یاسـایە، تـاوەکو دەرچـوونی ئەو ڕێنماییانەی جێگەیان دەگرنەوە یان هەڵیاندەوەشێننەوە.

ماددەی (٢٣): کار بە دەقی هیچ یاسا یان بڕیارێک ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆک بێت.

ماددەی (٢٤):پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (٢٥): ئەم یاسـایە لە ڕێکەوتـی بڵاوکـردنەوەی لە ڕۆژنـامەی فەرمـی (وەقـایعی کوردسـتان)دا جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچوواندن

حوکمەکانی یاسای چەک ژمارە (١٦)ی ساڵی ١٩٩٣ لەگەڵ پێشهاتەکانی قۆناغی ئێستادا ناگونجێت و، بەمەبەسـتی ڕێکخسـتنەوەی دەسـتداریی و هەڵگرتنـی چەک و تفـاق و کـڕین و فرۆشـتن و چاکردنەوەیان لە سایەی ئەو گوڕانکاریانەدا، ئەم یاسایە دەرچووێندرا

نێچیرڤان بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان

هەولێر
١٧/ ٤ /٢٠٢٢

خشتەی ڕەسمەکان

وەزارەت ئەو ڕەسمانەی لەم یاسایەدا بڕیاردراون، بەپێی ئەم خشتەیەی خوارەوە وەردەگرێت:

١- (١٤٠,٠٠٠) سەد و چـل هەزار دینـار، ڕەسـمی مـوڵەتی دەسـتداریی یـان هەڵگرتنـی چەکـی ئـاگرین و تفاقەکەی.

٢- (١٢٠,٠٠٠) سەد و بیسـت هەزار دینـار، ڕەسـمی نـوێکردنەوەی مـۆڵەتی دەسـتداریی یـان هەڵگرتنـی چەکی ئاگرین و تفاقەکەی.

٣- (٢,٠٠٠,٠٠٠) دوو ملیۆن دینار، ڕەسمی مۆڵەتی چاککردنەوەی چەکی ئاگرین و نوێکردنەوەی.

٤- (٦,٠٠٠,٠٠٠) شەش ملیۆن دینار، ڕەسمی مۆڵەتی کردنەوەی شوێنی کڕین و فرۆشتنی چەکی ئاگرین و نوێکردنەوەی.

٥- (٢٥,٠٠٠) بیست و پێنج هەزار دینار، ڕەسمی کارگێڕیی بۆ هەر داواکارییەک کە بەپێی ئەم یاسایە و ئەو ڕێنماییانەی بەپێی ئەم یاسایە دەرچوون، پێشکەش دەکرێت.

٦- (٥٠,٠٠٠) پەنجا هەزار دینار، ڕەسمی ڕێپێدانی چەکی هێمایی.